

סיפורי אלף סירי לילה

בימיה הראשונים של המושבה זכרון יעקב עמדה חנות כלבו במקום שבו יש היום מדרחוב שוקק. סיפורו של אחד המוצרים שנמכר בחנות ממחיש את הפער התרבותי בין סוחר המושבה הגרמנית בחיפה לבין פקידי הברון בזכרון יעקב, חלוצי המושבה ונכבדי עין ע'זאל הסמוכה | **תמר הירדני**

סחורה זהה בזול יותר בדפוף העתידי במושבה. סמסונוב הגביה אפוא את צווארון המעיל ויצא לשוטט אינקוגניטו בכל שלוש חנויות הכלבו שבמושבה הגרמנית בחיפה. כאשר חלף בין המדפים בחנות של הטמפלר וגנר הוא הבחין בערמת סירי לילה חדשים שעמדה ליד הדלפק, ועיניו נדלקו.

סיר מזמור

בדורנו המפונק אין מנוס אלא להסביר את נחיצותו של סיר הלילה, אשר בימים ההם הייתה לו חשיבות מכרעת. בצוק העתים אז לא לכולם היו שירותים, ולאלה שהיו, היה זה לרוב צריף עץ קטן שעמד בחצר ושימש גם את השכנים. אפשר רק לדמיין את החוויה המפוקפקת להתעורר בליל חורף קר וגשום ולנהל משא ומתן פנימי עיקש סביב הדחיפות לצאת אל הלילה הצונן כדי לשבת בתוך צריפון שיכול בקלות לעוף ברוח. אם זה לא מספיק, הרי שיש סיכוי שבהגיעכם למקום החשוב תגלו תור הממתין כמוכם מחוץ לדלת, כשהוא מדלג מרגל לרגל. כדי לפתור את הבעיה נולד סיר הלילה שנקרא בפי כל ביידיש 'נאכט-טופ', שפירושו סיר לילה. הפריט האישי הוטמן מתחת למיטה ושימש את צרכיו של בעליו במקרי חירום, ואז פונה ונוקה בבוקר יום המחרת. כל ילד שהגיע לגיל גמילה זכה לנאכט-טופ אישי, עד כי

ומלא המרץ אליהו שייד, שחיפש דרך לנהל את תצרוכת האיכרים במושבות באופן מסודר, ואם אפשר גם בסיטונות שתבטיח מחירים טובים. הרעיון נולד לאחר ששייד הבחין כי האיכרים – רובם עולים חדשים מרומניה – מכתתים רגליהם בין חנויות הכלבו היוקרתיות במושבה הגרמנית בחיפה וקונים שם סחורה במחיר מופקע, ולו רק כדי להרגיש לדקות אחדות אנשי העולם הגדול ולא איכרים יהודים במזרח התיכון הנאבקים על פרנסתם הדחוקה ועל עצמאותם הכלכלית. הוא הבין שיש פה שוק שיכול לסייע לצמיחה הכלכלית של המושבות, ומאחר שהוא עצמו נסע על קו יפו פריז מדי חודשים אחדים, קיבל על עצמו שייד את ניהול העסק. הוא החליט כי חנות הכלבו הגדולה שלו תיפתח ממש בלב זכרון יעקב, ברחוב הנדיב פינת רחוב המייסדים של ימינו, ובה יוכלו האיכרים למכור את סחורותיהם, ובעיקר לעשות שופינג בין מדפים עמוסי כל טוב מאירופה ולהרגיש את ניחוח העולם הגדול. כדי לקבל מושג כלשהו מה כדאי למכור בדפוף פנה שייד לזלמן סמסונוב, בן זכרון יעקב שהיה ידוע בחוש העסקי המפותח שלו, וביקש ממנו לצאת למסע ריגול תעשייתי בחנויות הגרמניות בחיפה, לרחרח שם קצת ולראות מה הולך הכי טוב, כדי למכור

לאן נוסעים?

הכלבו הראשון בזכרון יעקב

חנות היסטורית בלב המושבה

בין דפיו המצהיבים של 'כל ההתחלות', ספרו המיתולוגי של גרשון

גרא על הדורות הראשונים בארץ ישראל, מובא הסיפור המשעשע על חנות הכלבו הראשונה בדאון-טאון זכרון יעקב, ובמיוחד על מוצר ספציפי אחד שהוצג בה למכירה.

המכולת של הברון

חנות זו, שנקראה 'דפוף' במלרע ובמבטא צרפתי אֵלֶה פקידי הברון, נפתחה ביוזמתו של אחד מהם – הפקיד הבכיר

מרחוב מסחרי ראשי לאתר בילויים,
רחוב המייסדים בזכרון יעקב
צילום: תיירות ישראל

פקיד הברון שהקים את הדפו היה
ידוע כמי שניצל מיניית את הזקוקות
לחסדו. אליהו שייד

הביא וילונות, כלי חרסינה, מטעמים
אירופיים ועוד כהנה וכהנה, ומעל
הכל – ארגזים גדולים מלאים ב־3,000
סירי לילה מעוטרים ומצופים אמייל
שנקנו על ידי שייד בפרנק בודד והוצעו
למכירה במחיר מציאה של שני פרנקים
בלבד.

ההתנפלות על הדפו בזכרון יעקב
לא הייתה מביישת סייל של סוף עונה
באיקאה, ובין ההמונים שגדשו את
הכלבו היו גם לא מעט מערביי הסביבה
שבאו למשש מקרוב את הסחורה
החדשה ונשבו בקסמי המחירים
המוזלים. הדפו הפך למוסד נכבד
בלב המושבה, מול בית הכנסת ובית
הפקידות, והמסחר בו התנהל במרץ
ובהצלחה גדולה – חוץ מהנאכט־טופ.
עד עצם היום הזה לא ברור מה הרחיק
את הקונים מסירי הלילה, אך עובדה
היא שגם שנים לאחר שהובאו ארצה
עדיין עמדו רובם במחסן ללא שימוש.
בסופו של דבר הוחלט להיפטר מקללת
הנאכט־טופ, בעיקר כדי לשחרר את

דרדקים שטרם למדו לדבר כבר ידעו
להשתמש בו כראוי ואף זיכוהו בכינוי בן
האלמוות 'טפלה'.

סמסונוב ניגש אל ערמת סירי
הלילה והתפעל בינו לבין עצמו מציפוי
האמייל הלבן ומהעיטורים העדינים.
הוא התעניין בקול אדיש מה מחירו של
כל סיר, ועיניו כמעט יצאו מחוריהן
כששמע שווגנר דורש עבור כל אחד
מהם חמישה פרנקים, כלומר רבע
נפוליאון זהב, כלומר לא פחות מ־18
שילינג, ובקיצור – הרבה מאוד כסף.
"זה בסך הכל נאכט־טופ, אדון וגנר!"
הוא רצה לצעוק, אבל בלע את הלשון
ורק יצא בהנהון מנומס מהחנות ודהר
לזכרון יעקב.

מיטב הסיור כזו

בזכותו של סמסונוב יצא שייד לפריז
מצויד ברשימה מפורטת של 'הצעקה
האחרונה' בחיפה, ואחרי זמן קצר הוא
חזר עם מטען הסחורה הראשון להקמת
הדפו המסחרי הראשון ביישוב. הוא

את חברי המשלחת של שייד העסק הזה לא שעשע כלל. שקט השתרר ואיש לא העז להתקרב אל האוכל. האווירה הפכה מתוחה מאוד, כי ברור היה שאי אפשר להעליב את המארחים

עזרה טכנולוגית שהגיש להם פה ושם. מטרתו הבלתי מוצהרת של שייד הייתה שיפור היחסים בין יהודים לערבים בכרמל ומניעת אלימות ותסיסה נגד המתיישבים היהודים, אך הכפריים ראו בו גואל ומושיע והתעקשו על עריכת המסיבה. שייד הערים קשיים וטען כי לא יוכל לאכול דבר מפני שהוא שומר כשרות, אך השייח' עקף את הבעיה והוביל את הכבש לשחיטה אצל הקצב היהודי של זכרון יעקב. לא הייתה ברה, ושייד רכב לעין ע'זאל מלווה באחדים מבני זכרון יעקב. כשהתיישבו ליד השולחן הם כמעט נחנקו מרוב תדהמה – האוכל כולו הוגש בתוך סירי הלילה שהם עצמם מכרו לערבים לפני שנים. רק אז התברר כי הביקוש העצום שנמצא אז לנאכט-טופ נבע מצורכי אוכל ולא מצורכי לילה,

המקום במחסן, והם הוצעו למכירה במחיר הקרן של פרנק אחד לסיר. גם אז לא נמצאו קופצים מבין היהודים, אך השמועה על כך שבדפו בזכרון יעקב מוכרים סירים בזול נפוצה ברחבי הכפרים הערביים בגליל ובשומרון, תושביהם פשטו על החנות ובן לילה חוסלה הערמה.

נביא נולד

חלפו שנים עד שהברון רוטשילד החליט לפרק את מנגנון הפקידות בארץ ישראל ולפטר בין היתר גם את שייד. בני המושבות ערכו לכבודו מסיבות פָּרְדָּה, וגם השייח' של הכפר הערבי עין ע'זאל שעל הכרמל – היום מושב עין אילה – ביקש להיפרד מעליו בחפלה מפוארת. הסיבה לכך הייתה הידידות שפיתח שייד עם בני הכפר בזכות

ארזתם לבד?

◀ 19 Depot) הוא מונח בינלאומי בצרפתית המציין מחסן גדול שבו מוחזקים סחורה או ציוד. מקורו במלה הלטינית deponere שמשמעותה להניח או להותיר בצד, וממנה נגזרת גם המלה האנגלית deposit שמשמעותה להפקיד. היום משמש המושג גם בשמות מותגים של חברות מסחריות בעלות חנויות ענק כמו אופיס דיפו, וזהו כינויו של מחסן הציוד והבקרה של רכבות חשמליות.

◀ אליהו שייד היה בכיר פקידי הברון רוטשילד בארץ ישראל. ידו הייתה על השיבר הכלכלי בכל מובן, והוא ניצל היטב את מעמדו הרם לקידום אינטרסים אישיים ולא בחל אף בניצול מיני של נעויות מן היישוב שלהן הבטיח עתיד ופרנסה. ד"ר הלל יפה, רופא המושבה זכרון יעקב, כתב: "רבים ריננו אחרי העליון שבעליונים, אחרי שייד ... ואמרו עליו שהוא לא רק בזבז כספים ... אלא שהוא גם חשוד על יחסים מיוחדים בינו לבין אותן הצעירות ... אחרי עלותן במעלות התרבות הפריזאית להיות מנהלות בבתי ספר של המושבות" (אביעזר שלוש, 'מי היה אותו אפלבוים?', עמ' 81). כאשר פירק הברון את ארגון הפקידות הוא פיטר את שייד, כנראה לא מעט גם בשל תלונות שהגיעו אליו על מעלליו. במכתב ששלח בעניין זה אהרן אהרונסון לאחד מחבריו הוא כתב כי שייד נפל ולא יוסף קום.

השימוש בסירים למאכל נתן
להם פרשנות חדשה
צילום: Getty Images

שיקרו כדי להימנע מאי
נעימות. נכבדי זכרון יעקב
בביקור אצל שכניהם מהכפר
סבארין, 1940
צילום: זולטן קלוגר, לע"מ

מודיעין שלום

איפה לאכול

ברוניתא

הנדיב 27,
כשר, בשרי, 04-6113047

המייסדים 16-טאבון בשר במושב

המייסדים 16
כשר, בשרי, 04-8580555

דונה גרסיה

המייסדים 58
כשר למהדרין, חלבי, 04-6399003

עוד באזור

בית אהרונסון – מוזאון ניל"י

המייסדים 40
א"ה' 14:45-9:00, ו' 12:00-9:00
כניסה בתשלום, 04-6390120

מוזאון העלייה הראשונה

הנדיב 2
ב"ה' 16:00-9:00, ו' 14:00-9:00
כניסה בתשלום, 04-6294777

בית הכנסת אוהל יעקב

נבנה ב'1886
הנדיב 19
פתוח בזמן התפילות או בתיאום מראש
054-6464692 (יהודה)

בטעות. גם הפעם תבע השייח' לדעת מהו 'הצום הקטן', ורב אברום הפתיע אפילו את עצמו כאשר הסביר בסבלנות כי זהו יום צום לרגל הסתלקותו של הנביא נאכט-טופ, א-ללה ירחמו. התשובה הניחה את דעתו של השייח', למרות צחוקם החנוק של הנוכחים היהודים, והחפלה נמשכה כמעט כמתוכנן ללא תקלות. שייך שב לפריז שמח ושבע רצון, גם אם לא שבע באופן כללי, ומאז ועד יום מותו נחשב רב אברום לממציא צום נבי נאכט-טופ עליו השלום וצוקללה"ה. הדפו של זכרון יעקב עומד עדיין על תלו מול בית הכנסת, ומשמש עד ימינו כמרכז מסחרי שוקק. בבואכם לטייל בלב המושבה תנו לו כבוד ואל תשכחו להרכין ראש לזכרו של הנביא נאכט-טופ שהציל את העניינים כשקראו לו לעזרה. ם

מה שהראה איך פערי תרבות עשויים להביא להתנגשות ציביליזציות מהסוג שיכול לעתים להיות משעשע מאוד. את חברי המושלחת של שייך העסק הזה לא שעשע כלל. שקט השתרר ביניהם ואיש לא העז להתקרב אל האוכל. האווירה הפכה מתוחה מאוד, כי ברור היה שאי אפשר להעליב את המארחים, במיוחד אחרי שטרחו והתאמצו כל כך על שמירת הכשרות, אך מי יכול לאכול מתוך סיר לילה? שייך עצמו הלך והחוויר מרגע לרגע, עד שנשמע לבסוף כחכות גרוני עמום מקצה השולחן. היה זה רב אברום, מוותיקי זכרון יעקב, שנעמד על רגליו בבטחה ואמר בלי למצמצץ כי חלה טעות קטנה וכי יום צום הוא ליהודים. השייח' הביט בו נדהם ודרש לדעת איזה צום זה, שהלוא 'הצום הגדול', כלומר צום יום הכיפורים, חלף זה מכבר. הנוכחים הביטו ברב אברום, תוהים בינם לבין עצמם איך יצא מהבזך שבו הסתבר, אך הלה שילב ידיים בשלווה ואמר כי זהו 'הצום הקטן' שהם כולם שכחו ממנו

תמר הירדני
מורת דרך מוסמכת, מדריכה ביד
יצחק בן צבי, חוקרת ירושלים וסופרת
ילדים

